

ПЕРСОНАЛІ ТА РЕЦЕНЗІЇ

Д. П. Урсу

РІЧНИЦЯ НАУКОВЦЯ

Завідуючому кафедрою нової та новітньої історії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, доктору історичних наук, професору Олегу Борисовичу Дьоміну виповнилося 65 років. Ювіляр народився 4 квітня 1948 року в славетному місті Путивлі. Його дитинство минуло в іншому, не менш відомому українському місті, – Конотопі, де він закінчив середню школу. 1967 року О. Б. Дьомін поступив на історичний факультет Одеського державного університету імені І. І. Мечникова, де проявив великі здібності до медієвістики. Це дало підстави керівництву рекомендувати юнака в цільову аспірантуру Інституту загальної історії АН СРСР (м. Москва), де він провів три роки. Його науковим керівником став відомий учений медієвіст доктор історичних наук О.М. Чистозвонов.

Після закінчення аспірантури Олег Борисович повертається до Одеси і з 1 січня 1977 року працює старшим викладачем кафедри стародавнього світу і середніх віків, яку очолював видатний учений професор П. О. Каришковський. Згодом О. Б. Дьомін в тому ж Інституті загальної історії захистив кандидатську дисертацію на тему «Англо-нідерландські відносини середини XVI– початку XVII століть» (1984 р.). Того ж року на запрошення завідуючого кафедрою нової та новітньої історії Д.П. Урсу він перейшов на цю кафедру. Тепер коло його інтересів значно розширилося і набуло справді енциклопедичного масштабу: від міжнародних відносин раннього нового часу та історії Англії він переходить до вивчення історії південних і західних слов'ян. Це сприяло розширенню кругозору молодого науковця, збагаченню його ерудиції. Разом з тим, він не залишає, образно кажучи, і своє «перше кохання» – зовнішню політику Англії. 2001 року О. Б. Дьомін захищає докторську дисертацію «Формування «нового курсу» зовнішньої політики Англії (друга половина XVI – початок XVII ст.)». Незабаром він стає професором.

Науковий доробок О. Б. Дьоміна перевищує 200 позицій – книг, розділів в колективних монографіях, статей, рецензій, тез доповідей на міжнародних та регіональних конференціях. Він, цей доробок, має дуже різноманітний проблемно-тематичний, хронологічний і географічний діапазон. Легше сказати, чого ювіляр за 42 роки наукової роботи не досліджував, ані перелічити, чого він вивчав. Його науковим працям притаманні концептуальність і креативність. Це особливо помітно при знайомості з його монографічними дослідженнями. Одна з них – «Біля витоків англійського атлантизму: Зовнішня політика Англії кінця 50-х – кінця 80-х років XVI ст.» (2001). Уперше в українській історіографії використано світо-системний аналіз, який має завданням показати дипломатичну історію окремої держави як складну структуру світових, континентальних і національних інтересів, пріоритетів і протиріч. Вивчення цієї системи дозволяє зробити нові теоретичні висновки та узагальнення. Якщо говорити стисло, то в цій монографії простежені всі рушійні сили та перешкоди процесу піднесення Англії до рівня провідних європейських країн, а згодом – і світової суперпотужної держави.

Інша монографія Дьоміна «Мы пришли дать вам слово: Кирилл и Мефодий в истории славянской культуры» (2003) дає системне бачення світогляду двох визначних діячів слов'янської культури. На основі логічного і фактографічного аналізу спростована помилкова теза про те, що кирилична абетка була розроблена на основі попередньої, глаголичної. Автор переконливо доводить первинність кирилиці.

Багато нового як в залучених джерелах, так і у висновках можна знайти в інших творах О. Б. Дьоміна, зокрема, в розділі «Розбудова міста» в колективній монографії «Історія Одеси» (2007), в передмові до каталогу виставки про славнозвісного Г. Г. Маразлі (2006) та інших краєзнавчих штудіях.

Якщо говорити взагалі, то досягненням О. Б. Дьоміна стало вивчення процесу формування європейської системи міжнародних відносин, початок якого він відніс до 80-х рр. XVI ст. та пов'язав із встановленням структурних зв'язків між західною (Англія) та східною периферією (українські землі Речі Посполитої) Європи. В подальшому він розробляв ключову для слов'янської історії кирило-мефодіївську проблематику. Вона розглядається в контексті міжнародних відносин середини IX ст. та європейських релігійно-культурних

зрушень. Конфесійний, ментальний та культурно-освітній контекст діяльності Кирила та Мефодія дозволив навести аргументи на користь розробленої ним концепції кириличної основи слов'янської писемності. Ці напрацювання вивели О. Б. Дьоміна на питання персональної історії та специфіку дії суспільного та особистого у всесвітній історії. Об'єднуючою проблемою усіх його праць є зосередження на перехідних епохах, явищах та процесах, які відіграли визначальну роль щодо майбутнього розвитку суспільства.

О. Б. Дьомін як науковець і педагог приділяє велику увагу підготовці кадрів вищої кваліфікації. Він наполегливо працює з талановитою молоддю – студентами, магістрантами, аспірантами. Створив справжню наукову школу: під його керівництвом підготовлені 13 кандидатських і одна докторська дисертація. Визнанням авторитету професора О. Б. Дьоміна є те, що він запрошувався опонентом при захисті понад 25 дисертацій, перебував в складі експертної ради по історичним наукам Вищої атестаційної комісії (м.Київ); був і є членом спеціалізованих рад по захисту дисертацій у Києві, Луганську (заступник голови ради), Одесі; він також входив до складу редакційних колегій різноманітних видань, в тому числі Національної Академії Наук України, Дипломатичної академії Міністерства закордонних справ України тощо.

На посаді завідуючого кафедри Олег Борисович здійснює єдино вірну політику гармонійного поєднання досвіду старших викладачів (проф. І. С. Гребцова, проф. Д. П. Урсу, доц. І. Д. Черних, доц. Т. М. Попова, доц. І. М. Шкляєв, доц. С. В. Мілевич) і молодих, перспективних науковців (А. С. Поспелов, Ю. В. Шахін, С. В. Ковальський, М. С. Ковальська). Він є до всіх доброзичливим і чемним, справжнім другом для одних і учителем – для інших. За час його керівництва пожвавилась науково-видавнича діяльність кафедри. До тих видань, що існували раніш («Новик», «Одесские Воронцовские чтения») додалися «Воронцовський збірник», «Альманах історичних досліджень» і «Британская политика и мир: контуры и исторического взаимодействия». Сприяло кафедрі вийти на європейський рівень в учбовій та науково-дослідницькій роботі пожвавлення міжнародної співпраці. Так, 2010 року група викладачів, в тому числі студенти спеціалізації та аспіранти пройшли стажування в Болгарії, знайомилися з постановкою історичної освіти в Софійському університеті. В травні 2013 року в Німеччині (Гамбурзький університет) відбувся науковий семінар

«Пам'ять і пам'ятникова культура у демократичному суспільстві», в якому прийняли участь П. І. Барвінська, І. С. Гребцова, О. Б. Дьомін. Кілька місяців пізніше кафедра приймала в Одесі візит німецьких колег. В тому ж році кілька членів кафедри здійснили подорож в Румунію та виступили на науковій конференції Нижньо-Дунайського університету (м. Галац). Бажано, щоб ця традиція не зникла, оскільки мобільність аспірантів і викладачів є більш важливою, аніж студентів.

Закінчити цей стислий нарис хотілось би власними спогадами. Автору цих рядків пощастило познайомитись з ювіляром, коли він був ще абітурієнтом, в серпні далекого 1967 року. Тоді мені довелося приймати у юнака із Сумщини вступні іспити. Я був вражений не тільки ґрунтовністю його знань, але і загальним розвитком, що забагато перевищував інтелект пересічного випускника середньої школи. «Такого самородка, – сказав я собі, – не можна втрачати», – і з легким серцем виставив йому найвищу оцінку.

Інший характерний епізод стався за 20 років потому. Московське видавництво «Высшая школа» надіслало на кафедру для рецензування рукопис підручника професора Л. Ю. Кертмана «История культуры стран Западной и Северной Америки. 1870-1914». Я доручив кільком викладачам познайомитися із текстом і дати свої зауваження. І знову я був приємно здивований тим, що кращий відзив підготував О. Б. Дьомін, який тільки перейшов на кафедру нової та новітньої історії. Тепер я інколи з великим задоволенням читаю на звороті титульної сторінки книги Л. Ю. Кертмана такі слова: *«Рецензенты: кафедра новой и новейшей истории Одесского государственного университета имени И. И. Мечникова (зав. кафедры проф. Д. П. Урсу); академик А. Л. Нарочницкий (Институт истории СССР АН СССР)»*.

Історія – наука кумулятивна; відтак, фахівець високого гатунку визріває повільно, бо йому треба оволодіти великим обсягом інформації від Геродота до наших днів, а також навичками нашого ремесла. Отже, на відміну від інших наук, в історії вершина творчості настає доволі пізно.

Певен, що Олег Борисович Дьомін як раз сьогодні досяг цієї точки – свою річницю він зустрічає в розквіті творчих сил. Колектив кафедри і факультету щиро вітає його з днем народження та бажає нових успіхів в роботі, міцного здоров'я та довгих років життя.